

Farlig mand, farlig bog

En udgivelse om en dansk terrorist

Af Henrik Lundtofte, arkivleder, Historisk Samling fra Besættelsestiden, Esbjerg

De første måneder efter besættelsen var Danmark alt andet end en Morten Korchsk idyl. Dertil var tiden for rå, konfliktfyldt og kaotisk, og samfundets fundament var stadig ikke helt skridsikkert. Fragtskibene med ægte kaffe vendte tilbage. Men de lagde til kaj i et nedslidt Danmark, hvor der længe efter maj 1945 var natligt skyderi i storbyernes gader, mens kampen om den rette udlægning og lære af besættelsestiden blev udkæmpet i aviserne, på Rigsdagen og i massive bogudgivelser.

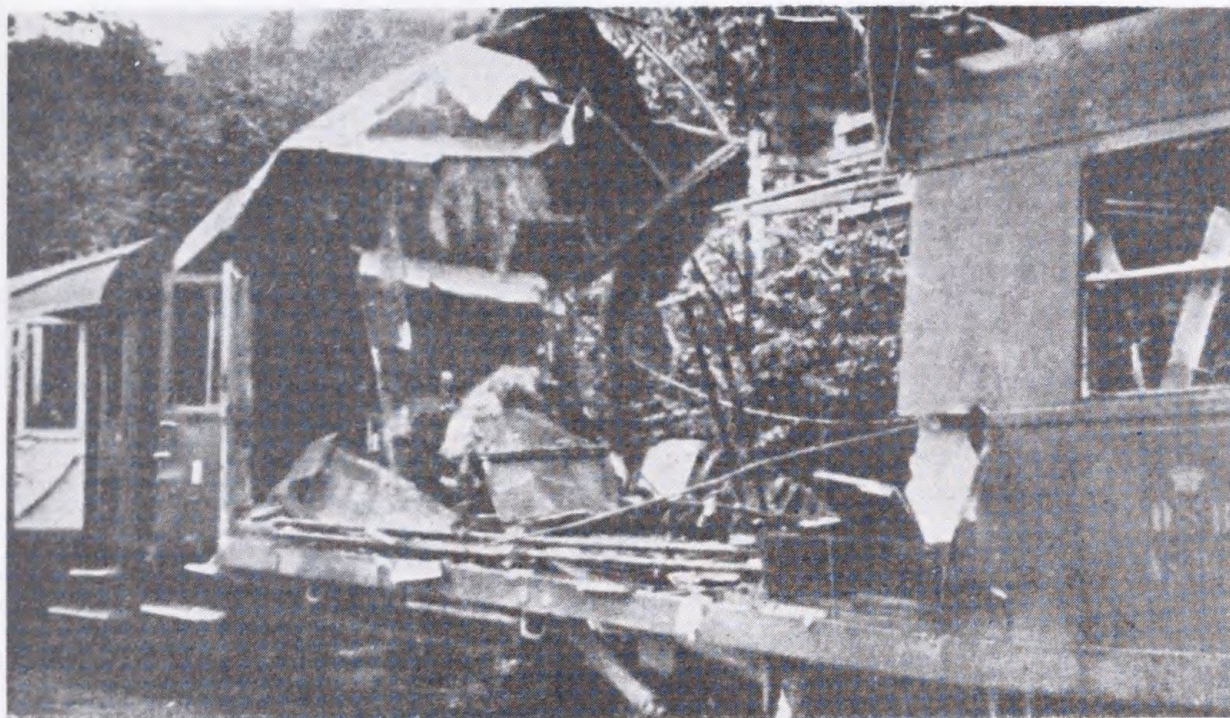
Især retsopgøret rummede masser af konfliktstof. Hvor omfattende skulle "udrensningen" af danskere med tyske eller nazistiske sympatier være? Utilfredsheden ulmede i dele af modstandsbevægelsen, der mente, at udrensningen var skæv og gik for langsomt. Det kom til selvtægt og til sammenstød omkring behandlingen af internerede og omkring strafudmålingen.

Spørgsmålet, *hvor går grænsen* er en central fællesnævner i konflikterne og i den ofte hårde debat i den første efterkrigstid. Det gjaldt strafudmålingen, det gjaldt petitesse-tærsklen for udrensningerne i forbund og foreninger, men det gjaldt også åbenheden og brugen af materiale fra besættelsen. Affæren om de danske nazisters partiarkiv, det såkaldte Bovrup-Kartotek, er illustrativ for konflikterne. Bovrup-

Kartoteket blev beslaglagt af modstandsbevægelsen i befrielsesdagene, men først overladt i politiets varetægt i december 1945. Forinden havde en modstandsgruppe skaffet afskrifter af et udsnit af DNSAP's medlemskartotek. Der var lagt op til en fortsættelse af den illegale presses udhængningspraksis. Bovrup-Kartoteket blev publiceret i foråret 1946 – og omgående forbudt af politiet, der indledte en større jagt på udgiverne.

Her trak myndighederne altså grænsen. Imidlertid skulle der ikke alene fastlægges konkrete strafferammer og grader af åbenhed i de år, for i bund og grund handlede debatten typisk om at definere de moralsk korrekte normer for såvel den nære fortid, besættelsestiden, som for samtiden. Det lykkedes i den forstand, at der i løbet af de første par år efter besættelsen blev skabt en ny ro og orden, og der blev etableret en bred national konsensus om synet på besættelsestiden, som skulle sætte sit præg på helt grundlæggende opfattelser i årtier efter 1945. Det indebar bl.a. et billede af danskere i tysk tjeneste, der var fuldstændig endimensionalt.

Den første efterkrigstids stemningsleje og det danske samfunds bevægelse fra let kaos til en ny orden er afspejlet i virakken om udgivelsen af en bog om Henning Brøndum. Han var en af de syv danskere, Højesteret under en af retsopgørets og Danmarkshistoriens største retssager dødsdømte i april 1947. Henrettelsen fulgte måneden efter. Den 30-årige Brøndum var medlem af Petergruppen, besættelsestidens værste terrorgruppe. Han deltog bl.a. i omkring 35 repressaliedrab og i utallige attentater for besættelsesmagten, der skulle gengælde modstandsbevægelsens aktioner.

Resultatet af Brøndums deltagelse i attentatet mod Jyllandsekspressen oktober 1944. Ti tilfældige blev dræbt, og snesevis blev såret (Den danske Kamp i Billeder og Ord, red.: C. Næsh Henriksen, 1945).

Fra sin celle korresponderede Brøndum fra sommeren 1945 med Vilh. Rauer Bergstrøm, kriminalreporter på *Berlingske Tidende*. Han havde fulgt Brøndum fra maj 1945 og ville skrive en bog om ham. Nyheden om bogprojektet nåede aviserne i 1946 og rejste en protestbølge. Bogen blev standset og først udgivet i 1977. I dag findes manuskriptet til bogen i Det Kongelige Biblioteks Håndskriftsamling. Det består primært af Brøndums beretning til Bergstrøm, en unik kilde til en nazist og terrorists selv billede efter krigen. Men det er opinionens reaktioner og ikke bogens faktiske indhold, der giver indblik i periodens stemning. Kritikken af bogprojektet udkrystalliserede holdninger, som fortæller om grundopfattelsen af de værste "landssvigere", terroristerne, og om deres funktion i efterkrigstidens konsensuskabelse. Dertil røber virakken

en forbløffende alliance *imod* åbenhed mellem medierne, en fremtrædende modstandsleder og myndighederne.

Aftenbladet afslører "en skrækkelig og forargelig idé"

At Henning Brøndums kontrafej prydede avissiderne var ikke nogen nyhed. Men den 1. april 1946 handlede reportagen i *Aftenbladet*, der trods navnet var et letbenet, sportsbegejstret middagsblad, for en gangs skyld ikke om Brøndums terrorhandlinger. Avisen kunne fortælle, at en bog om "Massemorderen Brøndum" var undervejs. Bogen skulle udkomme, når dødsdommen mod Brøndum (der af alle regnedes for en selvfølge) var eksekveret. Avisen meddelte at *Berlingske Tidendes* Rauer Bergstrøm skrev bogen, mens Overbetjent K. Bramsgaard var leveringsdygtig i oplysningerne

til den. Overbetjenten fra Københavns Politi havde arbejdet med sagen mod Brøndum og de øvrige medlemmer af Petergruppen siden maj 1945.

Aftenbladets første omtale var ikke sat stort op, og artiklen berettede i ganske beherskede vendinger om bogens indhold, der ifølge avisen bestod af historien om Brøndums livsforløb – fra hans opvækst og drengear over SS-tjenesten og kampene på Østfronten til terroraktionerne og clearingdrabene i Petergruppens regi.

To dage senere, onsdag den 3. april, var tonen i avisen en ganske anden. Tidligere medlem af Frihedsrådet, Mogens Fog, kaldte det kort og kategorisk for ”en skrækkelig og forargelig Idé at skildre en Gangster”. *Aftenbladet* konstaterede, at nyheden om bogen havde vakt ”pinlig opmærksomhed” og overtog nu Fogs argument i en entydig stillingtagen imod overhovedet at udgive Brøndum-bogen: ”Er vi nu kommet saa langt ud, at der ogsaa skal ofres Papir paa Skildringer af Forbrydere af Brøndum-Typen? Aabenbart, - Papiret er taalmodigt og det forventes, at Læserne ogsaa er det. Det sidste vil dog forhåbentlig vise sig at være en Fejltagelse”.

Skønt affæren om Brøndum-bogen ikke ryddede forsiderne, spredte protesterne sig og var tilstrækkelig mange og heftige til, at udgivelsen blot tre dage efter *Aftenbladets* første omtale var bragt til standsning. Torsdag den 4. april meddelte både Justitsminister Aage Elmquist og Rigspolitichef Knud Begtrup-Hansen, at bogudgivelsen ville blive nærmere undersøgt, mens Politidirektør Aage Seidenfaden overfør flere aviser erklærede, at han havde nedlagt forbud mod, at Overbetjent Bramsgaard medvirkede til bogens tilbli-

velse. Politidirektøren kaldte udgivelsen usmagelig og mente, at Bramsgaards medvirken var en overtrædelse af straffeloven, hvis overbetjenten gjorde brug af sin viden fra afhøringerne af Brøndum i bogen.

Samme torsdag bekræftede forlagsleder på Carl Allers Forlag, K. Dannefeldt Bethner, at Aller havde indgået en aftale om at udgive bogen. Han tilføjede, at det var hensigten at lade en psykiater gennemlæse manuskriptet – som han ikke kunne udtale sig om, da han endnu ikke havde set det. I øvrigt forklarede forlagslederen *Berlingske Aftenavis*, at hvis det var opfattelsen, at manuskriptet var usmageligt og i strid med straffeloven, ville det ikke blive udgivet.

Skulle man tro disse udmeldinger var bogprojektet både for Carl Allers Forlag og politiledelsen en ren smutter!

Aller-koncernen var blevet ramt af en af Petergruppens store terroraktioner. Nu havde Carl Allers Forlag indgået en aftale om en udgivelse om en af gerningsmændene, en bog hvis indhold og karakter forlagslederen altså skulle være ukendt med. På den tid segnede forlagsskrivebordene givetvis under vægten af udgivelser om besættelsestiden, der kunne gøre det vanskeligt at forholde sig til de enkelte titlers lødighed. Det kan ikke overraske, at Rauer Bergstrøm pegede på en anden forklaring. Han skrev 31 år senere, at forlagslederens reaktion ikke handlede om uvidenhed, men om fejhed. Bogens indhold kunne da heller komme bag på forlagslederen. Det var snarere polemikken og kritikken bl.a. fra en af modstandskampens sværvægttere, der fik forlagslederen til at fare sammen – og til at standse udgivelsen af et manuskript, ingen endnu havde læst.

Som vanligt veloplagt og smilende. Henning Brøndum lænket til Overbetjent K. Bramsgaard i forbindelse med besigtigelse af et gerningssted. Formentlig efteråret 1945 (C. Næsh Hendriksen: Tiden der flugte -, 1948).

På Politigården havde Overbetjent Bramsgaard medvirket i Brøndummanuskriptet uden den øverste politiledelses godkendelse – sådan forlød det i hvert fald i pressen. Men Bramsgaard tog i *Kriminal-politibladet* den 11. april et usædvanligt skridt og kritiserede politiets ledelse i et tankevækkende indlæg. Overbetjenten forklarede, at han og Rauer Bergstrøm i efteråret 1945 havde talt med Bramsgaards overordnede i Opdagelsespolitiet, Politiinspektør O. Krenchel om bogen. Krenchel tillod, at Bramsgaard medvirkede og videregav oplysninger fra sine samtaler med Brøndum under forudsætning af, at bogen udkom efter den formodede henrettelse, og at Brøndums

familie ikke følte sig udsat for sensationsjageri. Men derom handlede protesterne i dagbladene ikke. Selv pegede Bramsgaard på et stemningsskifte som årsag. Han konstaterede, at mens samtalerne med Bergstrøm om Brøndum fandt sted i september 1945, havde han generelt ordre til at give offentligheden alle oplysninger om sagen. Det indebar, at Bramsgaard brugte en del af sin fritid på ”at underholde Pressen, og de var skam ikke smaalige i deres Forlangender om Nyhedsstof...Der var virkelig en Kappestrid om at bringe hidtil ukendte Ting frem for Offentligheden, intet maatte stikkes under Stolen, og Frihedsbevægelsens Parole til det danske Folk lød: I maa aldrig glemme det onde, som disse Udyr tilføjede jer!”. Overbetjenten så netop sin medvirken i bogen som et led i en bred oplysning om terroristerne og nazisterne, hvor viden skulle forhindre gentagelser. Men nu, i april 1946, fandt Bramsgaard reglerne ændret i forhold til tiden blot otte måneder før – ”...det synes mig, som Stemningen dengang ogsaa var en anden end i Dag”.

Når man tager i betragtning, at selv en mindre mediestorm kunne standse en bogudgivelse, var Bramsgaards observation næppe helt forkert.

”Føj for Satan”

Hvordan kunne det nu gå til? Ikke 12 måneder efter den tyske kapitulation blev der sat grænser for ytringsfriheden – fremtvunget af myndighederne og sågar af mennesker, der havde sat livet på spil for bl.a. retten til den fri meningsstilkendegivelse samt af de selv-samme medier, der kort forinden havde været underlagt censur.

Aftenbladets kritik den 4. april var eksemplarisk for reaktionerne. Under

overskriften ”Anmelde den Bog ...” skrev signaturen Jens Hammer: ”I den paa-tænkte Bog om Massemorderen Brøndum vil man fortælle om hans Barndom, hans Opvækst osv., det er, som var det en af Landets fortjente Mænd, der skulde skrives om, og her vil de gamle Forældre ogsaa komme til at figurere ... *Føj for Satan!* ...” Bogen burde aldrig udgives, for man kunne ikke skrive om en mand som Brøndum, den slags var forbeholdt rigets bedste mænd, var budskabet i *Aftenbladet*.

Også *Ekstra Bladet* tog tidligt historien op og opponerede den 3. april utvetydigt imod en udgivelse af Brøndum-bogen, der i en overskrift blev karakteriseret som ”National Blasfemi”. Blasfemien gik på, at Brøndum-bogen ville ligge hos boghandleren sammen med henrettede modstandsfolks sidste breve. Desuden ironiserede avisen over, at politiet forbød udgivelsen af Bovrup-Kartoteket, ”en såre nyttig Haandbog”, og jagtede udgiverne, mens selvsamme politimyndighed medvirkede til bogen om Brøndum. Men først og fremmest spurgte *Ekstra Bladet* i lighed med *Aftenbladet*, hvorfor historien om Brøndum overhovedet skulle fortælles - ”Ved man virkelig ikke, at det eneste Folk ønsker at vide om Brøndum er, at han er skudt, død og borte”. Ingen ville forarges over et forbud, mente *Ekstra Bladet*, der kun efterlyste en eneste nyhed om Brøndum, nemlig en kort officiel bekendtgørelse – mao. en meddelelse om at manden var henrettet.

Hverken *Ekstra Bladet* eller de øvrige aviser og ugeblade havde nu ligefrem undladt at skrive om Brøndum og hans kolleger. De trykte medier var fyldt med illustrerede reportager om Petergruppens terroristiske hærgen. Men en bog var en helt anden snak. Netop det peger på

Vilh. Rauer Bergstrøm. Født 1910 og kriminalreporter på Berlingske Tidende fra 1939. Han var søn af Vilh. Bergstrøm og blev selv forfatter til bl.a. Kølvan (1946), en delvist selvbiografisk, dramatisk og humoristisk skipperskrone om livet på de syv have (V. Rauer Bergstrøm Hellere Hertug i Helvede, 1977).

frygten for en utidig nuancering. Bladene, myndighederne og Mogens Fog ville simpelthen ikke vide mere. Det skulle åbenbart blive ved korte facts om kyniske killere og mere udførlige reportager om deres terrorhandlinger. Da gjorde det for bl.a. *BT* (4. april) blot ondt værre, at Brøndum selv kom til orde. ”Man faar alt at vide om den brutale Forbryder. Han stilles til Skue for Læserne, og det meste af Bogen er skrevet i Jeg-form... det vil sikkert vække Raseri i Befolkningen, naar det nu fortælles, at Brøndum i Virkeligheden egenhændigt har skrevet det meste af Bogen”. *BT* tog fejl. Bogen ville ikke

udkomme i jeg-form. Til gengæld var det korrekt, at Brøndum selv berettede om sit liv, og det var et problem, for der var ikke plads til nuancer eller menneskeliggørelse. Det skulle blive ved dæmoniseringen. Ingen havde læst det omdiskuterede manuskript, men på forhånd var den humanisering af terroristen, der uvægerligt måtte følge med skildringer af barndoms- og familiehistorien, givet problematisk, hvortil kommer at Brøndum ikke levede op til det typiske billede af danskeren i tysk tjeneste. En væsentlig del af baggrunden for balladen om Brøndum-bogen var udtryk for en markant modvilje mod at tilføre billedet andre farver end de medgørlige sort-hvide få måneder efter, at den danske stat havde gennemført den første henrettelse siden 1892. I efterkrigstiden blev nazister og danskerne i tysk tjeneste generelt betragtet som samfundets bundfald. Deres ideologi og handlinger blev forklaret med, at de var kriminelle eller småtbegavede randeksistenser. Pressebillederne lod dem fremstå som latterlige, idiotiske eller foruroligende – alt andet end normale.

Men modviljen mod overhovedet at lade folk som Brøndum komme til orde, handlede ligesom genindførelsen af dødsstraffen også om den terrorbølge, der ramte landet i specielt de sidste 7-8 måneder af besættelsen. Terroren skabte et dybt had og forenede gamle fjender. Desuden var terroren både en vigtig del af den fælles erfaring fra besættelsestiden og en del af en samfundsmæssige løsning på det samarbejdspolitiske traume, fordi clearingdrabene og schalburgtagerne placerede danskerne i en offerrolle. Og Henning Brøndum var – som vi skal se – på det nærmeste blevet et symbol på terroren. Den slags skal ikke nuanceres.

Mens V. Rauer Bergstrøms egen avis *Berlingske Tidende* undlod at kommentere balladen om bogen, bragte *Aftenbladet* yderligere et argument til torvs, nemlig at en journalist som Bergstrøm simpelthen ikke var den rette til at skrive bogen. Det handlede mindre om Bergstrøms kvalifikationer end om opfattelsen af landssvigerne som afvigere og psykopater, der måtte beskrives af professionelle. Bladet havde talt med politiets overlæge i psykiatri, Dr. med. Max Schmidt. Han og hans folk mentalundersøgte tusindvis af de danskere, der var sigtet under retsopgøret. Schmidt erklærede frejdigt, at han ikke kendte det fjerneste til bogen, men at han i øvrigt mente, at forfatteren (dvs. Bergstrøm) ikke besad de rette færdigheder til at skrive den – ikke så få ville sikkert mene, at den mildt sagt kontroversielle overlæge blot udtalte sig lige så overfladisk, som han plejede i sine mentalundersøgelser!

Ved siden af kritikken mod overhovedet at skrive om en mand som Brøndum, der højst burde studeres af videnskaben, træder en tydelig frygt for ungdommens ve og vel frem. Et læserbrev i *Aftenbladet* udviklede både Fog, aviserne og Schmidts anfægtelser, når skribenten hævdede, at Bergstrøm slet ikke havde gennemtænkt ”hvilke Konsekvenser Udsendelsen af en ren Underholdningsbog om Banditten Brøndum kan faa for ubefæstede Sjæle”. Bogen burde aldrig udkomme, fordi den ville skabe en helteglorie om Brøndum, der risikerede at føre ”en og anden ung Mand ud på Forbryderbanen”.

Dette argument markerer en direkte forbindelse til 1940ernes frygt for amerikanske ”films” og knaldromaners skadelige påvirkning af de letpåvirkelige

unge. I det hele taget spiller moralskfunderede argumenter en væsentlig rolle – Mogens Fog kaldte bl.a. bogen ”forargelig”, men ellers går som ”skamløs” og ”smagløs” igen i fordømmelserne. Kritikken antog, at bogen måtte være ren spekulation og underholdning. En så udtalt modvilje mod at gøre underholdning ud af mord og sprængninger, der stadig var i friskeste erindring, er ikke overraskende. *Information*, der i enkelt kommentar (4. april) reagerede ret behersket, fandt ikke udgivelsen ”videre smagfuld” og undrede sig i øvrigt over, at der kunne skrives en bog på baggrund af politirapporter, mens sagen endnu verserede. Men med en enkelt undtagelse var der stadig ingen, der faktisk havde læst manuskriptet.

Undtagelsen var Overbetjent Bramsgaard. I *Aftenbladet* (den 3. april) forsikrede han, at manuskriptet ikke var sat sensationelt op. Han motiverede bogen med samme argumenter som han siden brugte i *Kriminalpolitibladet*, nemlig at den belyste, hvordan en tilsyneladende pæn mand blev terrorist, at Brøndum i øvrigt var ”alle Tiders største terrorist i Danmark”, og at interessen for ham var stor. ”I Størstedelen af Bogen er det Brøndum selv, som fortæller. Hans Drab, Togattentater og Terroraktioner er ikke Heltegerninger, og derfor vil Bogen ikke kunne vække Medynk for Manden”.

Der var nu heller ikke frygten for medynk, der kendetegnede kritikken. Den planlagte bog om Henning Brøndum rejste en mindre bølge af protester, som anså bogens forfatter for inkompetent, som fandt bogprojektet usmageligt og farligt for ungdommen og som kritiserede, at terroristen Brøndum berettede om sit liv. Først og fremmest fraskrev kritikken

nu i foråret 1946 udgivelsen enhver berettigelse, et udtryk for en ny opinionsdannende grundholdning og bestræbelse på at lade Brøndum og hans SS-kolleger dø og blive glemt. De skulle retoucheres ud af historien, nøjagtigt som Børge Outze skrev i sin nekrolog over Frits Clausen i 1947: ”Hans navn i glemme gå, hans minde dø”.

“Vi kommer blandt Nationens store Mænd”

Protesterne mod bogen var netop motiveret i glemslens fravær, og måske var en væsentlig men udtalt anstødssten desuden, at det lige præcis var Henning Brøndum, der var udset til temaet for en bog. Han vandrede nemlig ikke ligbleg rundt som en levende død, han soled sig i blitzlysene og udstrålede alt andet end anger. *BT* konstaterede i sin kritiske artikel den 4. April 1946: “Det er sikkert overflødigt at fortælle, at Brøndum naturligvis er overmaade smigret over den Ære, der vises ham”. *Aftenbladet* havde allerede noteret det samme i sin allerførste omtale af bogprojektet.

I besættelsens slutfase havde den illegale presse gjort et stort stykke arbejde for at udrydde enhver tvivl om, at besættelsesmagten og Gestapo stod bag terrorbølgerne og snigmordene på kendte og mindre kendte danskere. Men først langsomt efter befrielsen begyndte det at stå klart, hvem gerningsmændene egentlig var, og hvordan de var organiseret. Henning Brøndum blev pågrebet på Mørkøv Station den 5. maj 1945. Efter at han indledningsvis opgav et falsk navn, begyndte han i løbet af maj at fortælle om terroren i detaljer og i særdeleshed om sin egen rolle. Hen over sommeren var Rauer Bergstrøms og de øvrige journalisters

Danmarks mest djævelske Forbryder

Henning Brøndum, Gerningsmanden til
Besættelsestidens afskyeligste og
største Forbrydelser

MASSEMORDEREN Henning Brøndum, Tilfældet Brøndum, Manden bag en lang Række hensynsløse politiske og upolitiske Drab, Gerningsmand til Jernbane-Attentater med mange Dræbte og Saarede, Medskyldig i en Række ondartede Schaburgtlager: Tivoli, Tuborg, Odinstårnet og Carl Allers Etablissement og mange andre — en ung Mand, kun 29 Aar, men med en Liste af de afskyeligste Forbrydelser saa lang som aldrig nogen før i dansk Kriminalitets Historie. Hvordan er den Mand! Hvordan ser han ud? Hvordan reagerer han ved Erindringen om sine mange Forbrydelser! Hvorfor udførte han dem! Hvorledes var den Mands Forhold til Hverdagen, til sine Omgivelser, til sit Hjem og sin Familie, naar han ikke var optaget af at planlægge eller udføre sine gruopvækkende Forbrydelser! Det er blot nogle faa af alle de mange Spørgsmaal som uvilkaarligt trænger sig paa ved Læsningen af Henning Brøndums rystende Tilstaelser.

Det kan være af Betydning at faa disse Spørgsmaal besvaret.

Henning Brøndum.

V. Rauer Bergstrøms første store artikel om Brøndum og sandsynligvis begyndelsen på bogen (Berlingske Tidende 7. juni 1945).

artikler fyldt med overskrifter som "Brøndum tilstaar ..." For pressen var han gefundenes Fressen, og over for politiet forklarede han indgående om sine terrorhandlinger, bragte klarhed over en del usikre forhold foruden at påtage sig ansvaret for attentater, han formentlig aldrig havde begået. Efter alt at dømme var Brøndum dog motiveret af andet end trang til at dække over kammeraterne.

Information skrev den 30. maj i en artikel, at "Brøndum er i Øjeblikket meget meddelsom og synes at finde en vis Tilfredsstillelse ved at fremkomme med sine chokerende Tilstaelser". Brøndum hørte afgjort til de værste danske terrorister, men det lykkedes ham helt bevidst at iscenesætte sig som fanatiker og terroristen par excellence, den terrorist, som de

andre danskere i Petergruppen og i de øvrige terrorgrupper blev målt med. *Berlingske Tidende* beskrev f.eks. den 5. Juni 1945 århusianeren Kai Bothildsen Nielsen, der faktisk var danskeren med flest repressaliedrab på samvittigheden, som "Brøndums jyske Kollega", mens andre aviser udnævnte Bothildsen Nielsen til "den jyske Brøndum". Længe blev Petergruppen i aviserne typisk betegnet som "Brøndumbanden". Skønt pressen efterhånden blev opmærksom på Brøndums selvhævdende tilbøjeligheder var hans erklæringer alligevel for fristende. Den 27. maj 1945 fastslog f.eks. *Information*, at Brøndum og Bothildsen Nielsen ikke selvstændigt udpegede clearingofre — for dagen efter at lade Brøndum pryde forsiden under overskriften "Massemorde-

Hellere Hertug i Helvede udkom 1977 på forlaget Bogan som femte bind i serien *Krigens Vidner*. De øvrige bind er primært beretninger af danske østfrontfrivillige udgivet af journalisten Erik Haaest i en ukritisk og udokumenteret form.

ren Brøndum skulde møde Himmler 2. Maj”. Det er først fornylig, at det med især Erik Høgh-Sørensens journalistiske fremstilling af den aldrig gennemførte retsforfølgelse af en stor del af de tyske medlemmer af Petergruppen er blevet klart, at en betydelig del af terrorgruppens over 100 drab blev begået af tyskere.

Brøndums selviscenesættelse og selvbillede er en større studie værd. Trangen til iscenesættelse ses også i beretningen til Vilh. Rauer Bergström og fylder i den grad siderne i bogen, da den endelig udkom i 1977. Titlen *Hellere Hertug i Helvede* er illustrativ. Selv skrev Brøndum i sin beretning mod slutningen af sommeren 1945: “Vi blev filmet for nogen Tid siden

til “Nationalmusæet”. Vi kommer blandt Nationens store Mænd. Der er mange Maader at blive berømt paa - Min Metode er den mest spændende. Jeg bliver det, fordi jeg har overvundet Angsten d.v.s. hævet mig over det lave Stade den øvrige Menneskehed staar paa, fordi den hænger fast ved en Moralopfattelse, der er ca 1000 Aar efter min. Netop fordi de ubevidst er klare over det, hader de mig”.

Det er vanskeligt at afgøre, i hvor høj grad Brøndums lomme-Nietzscheianske, fanatiske, spottende, antikommunistiske og antisemitiske udgydelser var opfundet til retssalen, aviserne og beretningen til Bergström. I forbindelse med bogprojektet er det

nærliggende, at denne attitude og totale mangel på anger medvirkede til at rejse protesterne mod udgivelsen. Og dét er egentlig paradoksalt, for hvad enten Brøndum spil-lede et spil eller ej, så måtte kritikerne givet-vis gå ud fra, at bogen om ham i lighed med mediernes billede af "Massemorderen Brøndum" først og fremmest ville blotlægge en afstumpet statsterrorist med et fanatisk, forkvaklet og falleret nazistisk verdenssyn. Hverken en Mogens Fog, aviserne eller myndighederne nærede imidlertid tillid til, at befolkningen var i stand til at tackle det. Nogle få røster opponerede mod behandlingen af Overbetjent Bramsgaard eller ytrede betænkeligheder på trykkefrihedens vegne, men den afvisende a priori holdning slog igennem, glemslen skulle være fuldstændig.

Den indstilling påvirkede også modtagelsen af bogen, da den udkom i 1977. *Hellere Hertug i Helvede* blev anmeldt i fire dagblade, aldrig i de fag-historiske tidsskrifter. De fleste anmeldere var negative. Et par af dem især *Jyllandspostens* Arthur Jensen behandlede bogen, som var det 1946 - "Brøndum og alle hans rædselsgerninger burde være forblevet i glemslen". Det er heller ikke nogen særlig god bog. Den når aldrig ud over Brøndums fanatisme, den overtager ukritisk hans selv billede og bevæger sig på kanten af fascination og idealisering.

I dag går bogen som varmt brød på antikvariatene. Brøndum og Petergruppen kan stadig skabe interesse. Senest har amatørhistorikeren Frank Bøgh fundet sagen mod Petergruppen frem på Landsarkivet og udsendt en bog, der bortset fra en enkelt veldrejet pointe eller to ikke belaster sin læser med ny viden og indsigt – med mindre man kan overraskes over, at blodet sprøjtede, når Brøndum og

hans kolleger gennemførte clearingdrabene. Det faktum, at der overhovedet fandt terror og snigmord sted i det besatte Danmark efterlader et vist indtryk på de generationer, der er flasket op med et firkantet billede af Danmark som flødeskumsfronten.

Men clearingdrabene var ingen nyhed i 1946, hvor medierne tog aktiv del i efterkrigsstrukturen af besættelsestidshistorien og derfor koncentrerede sig om modstand og terror, mens samarbejds-politikkens grå toner ikke optog plads i dagbladene. På det tidspunkt var det utvivlsomt også for meget at forlange af opinion og myndigheder, at de ligefrem ydede støtte til udgivelsen af en bog, der kunne være kulørt. Det var der bare ingen, der kunne vide om Brøndumbogen, fordi ingen havde læst Bergstrøms manuskript.

Derfor er protesterne mod Brøndumbogen så illustrative for efterkrigstidens stemningsbevægelse og behandling af "landssvigerne". I løbet af det første år efter befrielsen blev der etableret en ny orden: Rammerne for retsopgøret blev fastlagt og der blev afholdt folketingsvalg. I takt med at samfundet fandt sine ben, vandt et udgrænsende billede af forræderne efterhånden forrang. I april 1946 udmøntede det sig i bestræbelserne på at udviske enhver erindring om Brøndum – og de øvrige terrorister og danske nazister, der uanset deres handlinger hurtigt blev slået i hartkorn. Der er tilmed altid stærke kræfter, der i folkesundhedens navn og for at forhindre forstyrrende nuancer i sort-hvide billeder, forsøger at fastholde meget stereotype forestillinger om ekstremister, terrorister og folk fra den tabende lejr generelt. Den fremstilling af Brøndums udvikling fra almindelig, velfungerende ung mand til

nazist, SS'er og terrorist, som Overbetjent Bramsgaard fandt vigtig, var præcis hvad en stærk, opinionsdominerende diskurs fornægtede. Tilsvarende stred Brøndums idealistiske selvforståelse direkte mod fremstillingen af nazister og danskere i tysk tjeneste som kriminelle outcasts uden egentlig politisk idé.

Hverken den politiske radikalisme eller terrorisme forsvandt med Hitler-Tysklands sammenbrud i 1945, og skal man blive klogere på eksempelvis terrorister, er man nødt til at bevæge sig ud over de rene medieskabte skabeloner og indrømme dem en langt højere grad af

uensartethed og normalitet. I efterkrigstidens Danmark resulterede den totale udgrænsning af "landssvigerne", der afløste den mere åbne indstilling i månederne umiddelbart efter befrielsen, i endimensionale forestillinger og i en udtalt lukket-hed fra både myndighedernes og opinionens side omkring den ellers væsentlige opgave, det er at forklare og forstå besættelsestidens og det 20. århundredes ekstremister og terrorister. Først i løbet af 1990erne er der for alvor taget hul på et opgør med den bastante kollektive distancering, der blev konstrueret og cementeret kort efter befrielsen.

Litteratur og kilder:

Bergstrøm, V. Rauer *Hellere Hertug i Helvede*. 1977.

Brøndum-sagen. Københavns Byrets Arkiv 25. Afd sag nr. 211/1946. Landsarkivet for Sjælland.

Brøndum, H.E. og K.H. Bothildsen Nielsen: *Erindringer fra besættelsestiden*. Håndskriftsamlingen, Det Kongelige Bibliotek 1979/26.

Bøgh, Frank: *Peter-Gruppen. Tysk terror i Danmark*. 2004.

Høgh-Sørensen, Erik: *Forbrydere uden straf*. 2004.

Lauridsen, John T.: *Dansk nazisme. 1930-45 – og derefter*. 2002.

Lundtofte, Henrik: *Gestapo! Tysk politi og terror i Danmark 1940-45*. 2003.

Kriminalpolitibladet

Avismateriale: Aftenbladet, Berlingske Aftenavis, Berlingske Tidende, BT, Ekstra Bladet, Information, Jyllandsposten, Kristeligt Dagblad, Land og Folk.